AB'den enerji zamlarına ve özelleştirmelere tam not

Enerjide altyapı uyarısı

Kahraman YAPICI

İlerleme Raporu'nun "Enerji" başlıklı bölümünde Türkiye'de enerjide arz güvenliğinin sağlanması için yeni bir mevzuat değişikliği yapıldığı ve arz güvenliği alanında sınırlı ilerleme kaydedildiği, iç enerji piyasası alanında da bir miktar ilerlemeden söz edilebileceği ifade edilerek, "Serbest tüketici sınırı 1.2 gigavat saate düşürülmüştür. Bu yaklaşık yüzde 41 oranında piyasa açılımına denktir" denildi.

EMO Basın - Avrupa Birliği (AB), İlerleme Raporu'nda Türkiye'yi enerji alanında genel olarak yetersiz buldu. İlerleme Raporu'nda AKP Hükümeti elektrik ve doğalgaza yaptığı zamlar ve özelleştirme uygulamalarından tam not alırken, rekabetin ve arz güvenliğinin sağlanması gibi konularda ise sınıfta kaldı. Enerji alanında, **"bir miktar ancak düzensiz ilerleme"** sağlandığı belirtilen raporda, rekabetin sınırlı olması, yenilenebilir ve enerji verimliliği konusunda hedeflerin belirlenmemiş olması eleştirildi. Türkiye'de kamu maliyesinin güçlendirilmesi ve düşük öncelikli harcamaların kısılmaması nedeniyle uzun yıllar altyapı yatırımlarının engellendiği, altyapı yetersizliğinin genel ekonomiyi giderek artan bir biçimde etkilemeye başladığı kaydedilen raporda, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası'nın (EBRD) altyapı yatırımları konusunda özelleştirme programını destekleyici şekilde Türkiye'de faaliyet gösterme kararı aldığı bildirildi.

Avrupa Komisyonu Genişleme Genel Müdürlüğü Türkiye'nin AB'ye uyum sürecinde son bir yıllık ilerlemesi ile ilgili raporunu 5 Kasım 2008 tarihinde açıkladı. İlerleme Raporu'nun **"Enerji"** başlıklı bölümünde Türkiye'de enerjide arz güvenliğinin sağlanması için yeni bir mevzuat değişikliği yapıldığı belirtilerek, **"Yeni Kanun'a göre, Devlet, gerekli durumlarda, özel sektörün yanısıra elektrik üretimi yapabilir"** denildi. **"Arz güvenliği alanında sınırlı ilerleme kaydedilmiştir"** saptamasına yer verilen raporda, iç enerji piyasası alanında bir miktar ilerlemeden söz edilebileceği ifade edilerek, **"Serbest tüketici sınırı 1.2 gigavat saate düşürülmüştür. Bu yaklaşık yüzde 41 oranında piyasa açılımına denktir"** denildi.

'Altyapı yatırımları ihmal edildi'

Uzun yıllar altyapı yatırımlarının, kamu maliyesinin güçlendirilmesi gibi düşük öncelikli harcamaların kısılamaması nedeniyle engellendiği kaydedildiği raporda şöyle denildi:

"Yetersiz altyapı ekonomik faaliyetleri artan oranda etkilemektedir. Bu nedenle Hükümet, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde 2008-2012 yılları arasında altyapı yatırımları için 17 milyar YTL'yi (8.7 milyar Avro) serbest bırakmayı hedefleyen bir harcama programı kabul etmiştir. Buna ek olarak, hızla artan elektrik tüketimine (geçen beş yılda yıllık ortalama yüzde 7) yetişebilmek amacıyla ilave enerji üretim kapasitesi planlanmaktadır."

AKP Hükümeti'nin altyapı yatırımlarını artırmayı hedeflediği belirtilen raporda, EBRD'nin altyapı yatırımları konusunda Türkiye'de faaliyet gösterme kararı aldığı bildirildi. EBRD'nin Türkiye'deki faaliyetlerinin amacı raporda şöyle ifade edildi:

"EBRD'nin desteği, Türkiye'nin daha ileri düzeyde kalkınmasına ve reform programına katkıda bulunacaktır. EBRD, küçük işletmelerin gelişmesini teşvik etmek, Türk Hükümeti'nin özelleştirme programını desteklemek ve kamu hizmetlerini özel sektör finansmanından ve bilgisinden faydalandırmak suretiyle, daha açık ve girişimci bir ekonominin gelişmesine destek olabilecektir."

İlerleme Raporu'nda kamu alımlarının değerlendirildiği bölümde ise Elektrik Piyasası Kanunu'nda yapılan değişikliklere dikkat çekilerek, **"Bu tür düzenlemeler kamu ihalelerinde rekabetçiliği ve etkinliği azaltmaktadır"** eleştirisi yapıldı.

Özelleştirmelerin milli gelire katkısı yok

Rapor'un **"Piyasa Güçlerinin Etkileşimi"** başlıklı bölümünde, elektrik alanındaki özelleştirmeler anlatılırken, özelleştirmelerin milli gelire katkı sağlamadığı şöyle ortaya konuldu:

"Özelleştirme yapılan önemli sayıdaki operasyonla devam etmekle birlikte, özel sektörün Gayrisafi Yurtiçi Hasıla'daki (GSYİH) payı 2008 ortası itibarıyla yaklaşık yüzde 89 ile fazla değişmemiştir."

2005-2006 yıllarındaki özelleştirmelerin hız kazandığı ve bu hızın 2007-2008 yıllarında çok düşük oranda azaldığı kaydedilen raporda, **"Sonuç olarak, özelleştirme alanında önemli ilerleme kaydedilmiştir"** denildi.

AB'den zam övgüsü

İlerleme Raporu'nda halkın genelini olumsuz etkileyen otomatik elektrik ve doğalgaz zamlarına neden olan maliyete dayalı fiyatlandırma mekanizması şöyle övüldü:

"Bu mekanizma, enerji alanında faaliyet gösteren Kamu İktisadi Teşebbüslerinin (KİT) üretim-girdi maliyetlerindeki değişiklikleri satış fiyatlarına yansıtmalarına imkan sağlamaktadır. Mekanizmanın enerji piyasaları üzerinde daha iyi ve sürdürülebilir fiyatlandırmaya ve ilgili KİT'lerin mali durumlarının geliştirilmesine katkıda bulunması beklenmektedir. Ancak, elektrik sektöründe çapraz sübvansiyonlar devam etmekte ve TRT payı gibi maliyet dışı unsurlar elektrik faturalarında yer almaya devam etmektedir.

Yıllardan beri ilk defa, özellikle fiyat serbestisi alanında kayda değer ilerleme sağlanmıştır. Elektrik ve gaz fiyatları sırasıyla Ocak ve Haziran 2008 aylarında, esas maliyetlerin daha iyi yansıtılmasını teminen arttırılmıştır. Temmuz 2008'den bu yana, elektrik fiyatları otomatik endekslemeye tabidir. Fiyat sübvansiyonları, 2008 sonuna kadar kamuya ait bazı elektrik şirketlerinin özelleştirilmesi kapsamında azar azar kaldırılmaktadır. Kontrollü fiyatlar tüketici fiyatı endeksinin toplam

tutarının yüzde 10'dan azını oluşturmaktadır."

Raporda, **"Kendi kendine elektrik üretenlerin elektrik piyasasında satabilecekleri elektrik oranı yüzde 30'dan yüzde 50'ye yükseltilmiştir. 2007 sonu itibarıyla, elektriğin yüzde 48.3'ü KİT'ler tarafından üretilmektedir"** bilgileri verilirken, kayıp ve kaçak oranının yüzde 15'e düşürüldüğü ancak bu oranın da AB ortalamasının yaklaşık iki katı olduğu kaydedildi.

'Yenilenebilirde hedef yok'

Türkiye'de elektrik ve doğalgaz alanında rekabettin sınırlı düzeyde olduğu belirtilen raporda, **"piyasaların işleyişinin geliştirilmesi ve rekabetin tesisi amacıyla"** EPDK'nin yetkilerini, **"daha kesin şekilde kullanması"** istendi. İlerleme Raporu'nda Türkiye'deki gelişmeler şöyle değerlendirildi:

"Enerji alanında, bir miktar ancak düzensiz ilerleme kaydedilmiştir. Elektrik ve doğalgaz piyasası çerçeve kanunlarının kabulünden yıllar sonra, rekabet hala sınırlıdır ve şeffaf ve maliyete dayalı fiyatlandırma henüz gerçekleştirilmemiştir. Enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji alanında ulusal hedefler henüz belirlenmemiştir."

İlerleme Raporu'nun çevre istatistikleri bölümünde Türkiye'de elektrik üretimindeki yenilenebilir enerjinin payının 1998 yılında yüzde 37.3, 1999 yılında yüzde 29.5, 2000 yılında yüzde 24.3, 2001 yılında yüzde 19.1'e indiği, 2002 yılında yüzde 25.6, 2003 yılında yüzde 25.2, 2004 yılında 30.9, 2005 yılında yüzde 24.7, 2006 yılında 25.5 olduğu ve 2007 yılında ise 18.9'a düştüğü belirtiliyor.

'EİE güçlendirilmeli'

Raporun enerji bölümünde **"bir miktar ilerleme"** gerçekleştirilen alan olarak, enerji verimliliği konusu gösterildi. Raporda şu değerlendirmeye yer verildi:

"2008 yılı bir Başbakanlık Genelgesi'yle enerji verimliliği yılı olarak ilan edilmiş ve Hükümet 'enerji verimliliği hareketi' **üzerine bir eylem planı hazırlamıştır. Elektrik İşleri Etüt İdaresi'nin (EİE) bu alanda daha etkin olması için idari kapasitesinin geliştirilmesi gerekmektedir."**

Türkiye'ye radyasyon uyarısı

Nükleer santralların kurulması ve işletilmesi ile enerjinin satışına ilişkin yasal düzenleme yapıldığı anımsatılan raporda, kanunun kabul edilmesi ile birlikte Türkiye'nin enerji politikalarında önemli bir değişiklik olduğu savunuldu. Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt AŞ'nin Mersin Akkuyu'da nükleer enerji santralı kurulmasına ilişkin ihale açtığı da anımsatılarak, şöyle denildi:

"Türkiye'nin ilk nükleer santralının ihalesine sadece bir teklif sunulmuş olup, değerlendirme süreci Eylül ayı sonunda başlamıştır. Çerçeve Kanun kapsamında, rekabet ve sözleşme ilke ve usullerine dair uygulama mevzuatı ayrıca kabul edilmiştir. Türkiye'nin, Nükleer Güvenlik Sözleşmesi'nin gerekliliklerini, özellikle yer, düzenleyicinin bağımsızlığı, nükleer güvenlik ve radyasyondan korunma alanında mevcut mevzuat çerçevesinin tamamlanması, uygulanması ve izlenmesi alanlarında bütünüyle uygulaması gerekmektedir. Kurumsal radyoaktif atık yönetiminin uluslararası tavsiyeler, temel güvenlik standartları ve en iyi AB uygulamaları seviyesine getirilmesi gerekmektedir. Türkiye, Kullanılmış Yakıt Yönetimi ve Radyoaktif Atık Yönetimi Güvenliği Birleşik Sözleşmesi'ne henüz taraf olmamıştır."

AB İlerleme Raporu'nun çevre istatistikleri bölümünde Türkiye'de elektrik üretimindeki yenilenebilir enerjinin payının 1998 yılında yüzde 37.3, 1999 yılında 29.5, 2000 yılında yüzde 24.3, 2001 yılında yüzde 19.1'e indiği, 2002 yılında yüzde 25.6, 2003 yılında yüzde 25.2, 2004 yılında 30.9, 2005 yılında yüzde 24.7, 2006 yılında 25.5 olduğu ve 2007 yılında ise 18.9'a düştüğü belirtiliyor.

Doğalgaz piyasası da AB'yi tatmin etmedi

İlerleme Raporu'nda doğalgaz piyasasında da sınırlı ilerleme yaşandığı ifade edildi. Raporda, **"Doğalgaz Piyasası Kanunu'nda yapılan değişiklik, devlet boru hatları işletmecisi BOTAŞ'ın spot piyasalarından LNG ithal etmesine imkan vermektedir. Ayrıca, doğalgaz lisans mevzuatı LNG ithalatına imkan sağlayacak şekilde değiştirilmiştir"** denildi.

BOTAŞ'ın sorumluluklarının özel sektöre devrine ilişkin henüz gelişme olmamasını eleştiren AB raporunda şu görüşe yer verdi:

"BOTAŞ, Türkiye'deki tüketimin halen yüzde 86'sını ithal etmektedir. Doğalgaz Piyasası Kanunu, BOTAŞ'ın alım ya da satım yüklenimlerini, 2009 yılına kadar yıllık toplam ithalatı yıllık ulusal tüketimin yüzde 20'sine düşene kadar özel sektöre devretmesini gerektirmektedir."

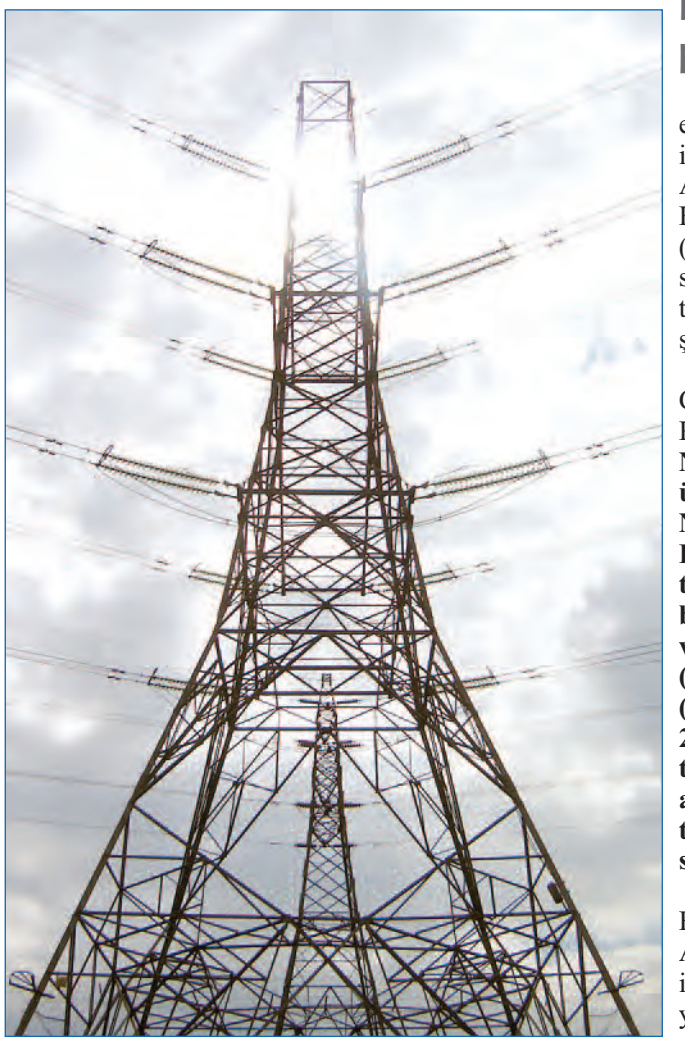

Nabucco AB'nin önceliklerinden

Avrupa ile Türkiye'nin fiziksel olarak yakınlaşmasını sağlayacağı savunulan projelere ilişkin bilgiler ise "Trans-Avrupa Ağları" başlığı altında raporda yer buldu. AB'nin elektrik ve gaz piyasalarını güçlendirecek ve arz güvenliğini iyileştirecek projelere yönelik hazırlıkları desteklediği ifade edilen raporda şöyle denildi:

"Hazar ve Orta Asya bölgesinden başlayarak, Türkiye üzerinden Avrupa'ya uzanan Nabucco Doğalgaz Boru Hattı Projesi, AB'nin en yüksek öncelikli projeleri arasındadır. Türk makamları projenin gerçekleştirilmesine olan taahhütlerini müteaddit defalar teyit etmişlerdir. İlgili planlama ve tasarımlar hazırlanmakta olup, 2010 başında sonuçlanmaları beklenmektedir. Projedeki ortak ülkeler, anılan boru hattını mümkün olan en kısa zamanda faaliyete geçirebilmek amacıyla, bir hükümetler arası anlaşma üzerinde çalışmaktadırlar."

Türkiye-Yunanistan boru hattının, yılda 750 milyon metreküp taşıma kapasitesiyle faaliyete geçtiği kaydedilen raporda, bu hattın İtalya ile bağlantısını sağlamak üzere teknik hazırlıkların devam ettiği belirtildi.

Elektrik bağlantısı projeleri sürdürülüyor

Raporda, Türkiye'nin elektrik şebekesinin Avrupa ile bütünleştirilmesine ilişkin Avrupa Elektrik İletimi Koordinasyon Birliği'nin (UCTE) **"Avrupa Güç Ağı"** sistemine ilave bağlantılar için teşvik edildiği belirtilerek şöyle denildi:

"Türkiye, 'Avrupa Çıkarlarına Yönelik AB Projeleri' **kapsamında 4 No.lu (Yunanistan-Balkan ülkeleri UCTE sistemi) ve 9 No.lu (Akdeniz Elektrik Ringi) öncelikli aksların tamamlanmasına yönelik bazı projelere öncelik vermektedir. Babaeski (Türkiye)-Filippi (Yunanistan) hattının inşası 2008 Temmuz ayında tamamlanmış olup, iki ülke arasındaki elektrik transferine imkan sağlayacaktır."**

Raporda, Türkiye'nin Bulgaristan, Suriye, Irak, İran, Azerbaycan, İran ve Gürcistan ile elektrik bağlantıları yaptığına da yer verildi. ■